

Отже, мова – багатоаспектне поняття, домінуючий засіб комунікації та спілкування, ціннісне суспільне надбання. Водночас мова є невід’ємною складовою визначальних для людини ціннісних понять, котрі окреслюють її як високоорганізованого індивідуума, творця багатой культури, державності, представника певної нації. Саме цінність мови, у якому б вимірі чи аспекті вона не розглядалася б, вимагає пізнання її природи – лінгвістичної сутності. Відтак, використовуючи мовні засоби, індивідуум може створювати інші маркери нації – духовні та матеріальні цінності, державу, науку та економіку, міжнародні зв’язки тощо. Тобто мова – ціннісний орієнтир та засіб продукування інших цінностей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Доценко О.Л. Семантико-прагматичний синтаксис: особливості вираження модальності : монографія. Київ : Міленіум, 2006. 226 с.
2. Загнітко А.П. Теорія сучасного синтаксису : монографія. Вид. 2-ге, виправл. і доп. Донецьк : ДонНУ, 2007. 294 с.
3. Прищак М. Д. Комунікація, спілкування, комунікативність: категоріальний аналіз. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2010. Вип. 2, С. 5–8.
4. Турко О. Порядок слів у реченні української мови як засіб вираження модальності (на матеріалі художніх текстів). *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. Вернадського Серія: Філологія. Журналістика* / гол. ред. Казарін В. П. 2021. Том 32 (71). № 1. Частина 1. Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 111–115.
5. Українська мова. Енциклопедія / редкол. : Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін. Київ : Українська енциклопедія, 2000. 752 с.

Наталія МОРСЬКА

*кандидат філософських наук, доцент
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
Тернопіль, Україна
morska-n@ukr.net*

ЛЮДСЬКІСТЬ ЯК ЦІННІСТЬ І ДЕМАРКАЦІЯ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Людина може сягати Бога, а може стати нижчою від тварини.

Леонардо да Вінчі

Хто є людина? На кожному шаблі розвитку людства різні світоглядні системи намагаються дати відповідь на це питання. Чи це «двонога істота без пір’я» (Платон), чи «суспільна тварина» (Арістотель), чи все ж «homo

sapiens» – істота розумна та «homo etos» – істота моральна? ХХІ століття особливо актуалізує проблему людини, зокрема, намагається досягнути запит, що робить людину людиною. Особливо конститується це питання у періоди межових суспільних ситуацій та екзистенційних станів, коли оголюється чуттєвість, ціннісні життєві виміри набувають чіткого визначення крізь призму добра і зла й для глибинного розуміння усвідомлення соціальної реальності постає гостра потреба у виявленні сутності головної рушійної сили суспільного розвитку – людини, яка здатна змінювати світ навколо як за законами добра і справедливості, так й на основі зла, насилля і деструкції. Сьогоднішня повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України, зокрема, грубе порушення прав людини, нехтування та зневага міжнародного права прав людини та міжнародного гуманітарного права, що виражається у жорстоких злочинах проти людяності і геноциді української нації (що визнано уже Україною, Польщею, Латвією, Литвою, Естонією, Чехією, Канадою) та ін., спонукають до осмислення сутності людської природи, визначення її людськості, граничних меж її єства, що і окреслює актуальність даної теми дослідження.

В історії філософії мислителі різних епох намагалися подати своє визначення природи людини, серед яких: Лао-цзи, Конфуцій, Сократ, Платон, Арістотель, Августин, Е.Роттердамський, Дж.Локк, Ф.Бекон, Т.Кампанелла, Вольтер, Л.Фейєрбах, Ніцше, Е.Фромм, Ж.-П.Сартр, Б.Паскаль та ін. Особливої уваги заслуговує праця «Бути людиною» українського філософа Мирослава Поповича, де автор подає гуманістичне уявлення про людину як найвищу і абсолютну цінність та характеризує її основні якості. Мета нашої розвідки полягає в тому, щоб проаналізувати цінність людськості як вирізняльної ознаки і визначальної демаркації людини в умовах війни.

Поняття «людськість» «Великий тлумачний словник української мови» подає так: «1. Те саме, що людство. 2. Те саме, що людяність» [1, с. 499]. «Словник української мови Грінченка» розглядає поняття як: «1. Людство. 2. Гуманність, людяність» [5]. Таке ж тлумачення подає і «Словник української мови» у 20 томах: людськість – «1. Те саме, що людство. 2. Те саме, що людяність. 3. Чемна поведінка, вихованість (рідко)» [6]. Якщо брати до уваги і інші словники, то там побачимо схожі тлумачення. Але спробуємо проаналізувати заявлене словниками перше визначення: людськість, як людство (тобто множинна сукупність людей), то тут можна погодитись і додати ще й інші синоніми для розширеного розуміння цього поняття за «Словником синонімів української мови»:

«людність, людське плем'я, рід людський, чоловіцтво» [7]. Якщо розглядати поняття «людськість», яке за словниковими тлумаченнями виступає синонімом до поняття «людяність», то виникають певні зауваги.

Безперечно, що людяність – поняття глибинне і постає важливою цінністю. Н. Хамітов зазначає, що людяність – це «риса характеру особистості, що означає діяльне співпереживання відносно істот свого та інших видів» [2]. Словники пояснюють людяність як «людинолюбство, гуманізм» [1, с.499]. Але, на наш погляд, поняття «людяність» аж ніяк не тотожне поняттю «людськість», а це необхідна складова і умова людськості (підкреслено мною). Ще у 2013 році на Міжнародній науковій конференції «Гуманітарно-наукове знання: розмаїття парадигм», нами було зазначено, що «поняття «людськість» позначає сутність людини, її самість, її іншість серед світу живих істот. Людськість – це лише людині властиві якості: доброта, щедрість, доброзичливість, милосердність, чуйність, уважність тощо. Людськість – це і гуманність, тобто людинолюбство, це усвідомлення рівноцінності людини людиною» [3, с.81-82]. Можна доповнити означення людськості в людині ще й іманентним чуттям гідності, честі, діяльністю совісті, загалом реалізацією моральності як практичного втілення моралі, а також постійною активністю права як внутрішньої необхідності та внутрішньої межі, яку людина не може переступити. З релігійного погляду, варто акцентувати, що людськість – це ще й присутність і реалізація особливого Божого задуму в людині.

Сьогодні, у час війни, коли людина опинилася у стані гостро вираженої «екзистенційної дихотомії» (Фромм), людськість постає як особливо важлива цінність і нагальна потреба, а також демаркація і верифікація справжності людини. Важливо не просто усвідомлювати цінність людини, любити її і співпереживати (що впливає з розуміння людяності), а бути конкретно діяльним в конкретних умовах, тут і зараз (з позиції людськості): допомогти, підтримати, пожертвувати, не переступити внутрішній поріг моральності, духовної гідності, права тощо. І сьогодні ми бачимо численні прояви людськості у захисті інших від ворога на передовій воєнних дій, у діяльності волонтерських центрів, у жертівній праці медиків у надскладних умовах війни, у звичайних людських ситуаціях: коли живучи під щоденними обстрілами, піклуються про сусідів, які залишились без засобів для виживання, коли, жертвуючи власним життям, витягують з-під звалищ інших, коли, втікаючи від обстрілів, на руках виносять собаку-домашнього улюбленця, залишивши всі цінні матеріальні речі, коли діляться шматочком останнього куска хліба

чи ковтком води... Бути людиною – це реалізувати власну людськість (підкреслено мною) і, як зазначав Мирослав Попович, «це зовсім не абстрактно-метафізична проблема, а радше практична – моральнісна і навіть правова, оскільки права і свободи людини, які впливають із визначення її природи, закріплені юридичними актами ООН, обов'язковими для всіх держав - її членів» [4, с.15].

На жаль, сьогодні бачимо й інші приклади, коли людина відстає, відходить від власної сутності. Загалом, «людина здатна відособлюватися у структурі буття, прагнучи стати його деміургом, трансцендентувати за межі свого тут-і-тепер-так-буття, а відтак – мікрокосм, на відміну од макрокосму, є проблематизованим» [8, с. 350]. Така трансценденція є не завжди позитивною, прогресивною, з використанням розуму та моральнісних регуляторів. В умовах війни ми бачимо численні приклади озвірілості й оскаженілості ворогів, прояви наджорстокості у відношенні до собі подібних. Ніякі норми і правила війни, прописані у численних міжнародних нормативно-правових актах, є недієвими, а на-гора виходить ота нелюдська сутність людини-ворога, який міг не заподіяти тут і зараз крайнього зла конкретній людині в конкретній ситуації (про що свідчать численні приклади наджорстокості на окупованих російськими військовими територіях: Буча, Ірпінь, Гостомель, Маріуполь, Херсон та ін.), але людськість у ньому вмерла або не розвинулася з певних причин і він чинить ці нелюдські дії, що конституюються як злочини проти людяності. Цих людей можна назвати лише істотами в подібності людини, без її сутності, це антипод людськості – нелюдство, яке, на жаль, має місце у розвиненій цивілізації XXI ст.

Питання цінності людськості є вкрай актуальне сьогодні. Дуже важливо, щоб людина не звиродніла, а залишалася тою найвищою квінтесенцією природи і Божого задуму. Усі форми суспільної свідомості і всі соціальні інститути повинні постійно апелювати до розвитку людськості у людині, плекати та заохочувати культивування власне людських рис для забезпечення від можливих подальших воєн та масштабних людських трагедій, для щасливого подальшого продовження людства у віках та майбутнього розвитку цивілізації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Уклад. і гол.реда.В.Т.Бусел. К. Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.
2. Енциклопедія сучасної України. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=59921 (дата звернення 10.05.2022).

3. Морська Н. Трагізм нашого часу: людськість як реалізація людини, природне право на самоцінність. Гуманітарно-наукове знання: розмаїття парадигм. Матеріали Міжнародної наукової конференції 14-15 жовтня 2013 р. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2013. 376 с., С.81- 85.
4. Попович М. Бути людиною. К.: Вид.дім «Києво-Могилянська академія». 2011. 223 с.
5. Словник української мови Грінченка. URL: <https://slovnyk.me/dict/hrinchenko/%D0%BB%D1%8E%D0%B4%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C> (дата звернення 9.05.2022).
6. Словник української мови у 20 томах. URL: <https://slovnyk.me/dict/newsum/%D0%BB%D1%8E%D0%B4%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C> (дата звернення 9.05.2022).
7. Словник синонімів української мови. URL: <https://slovnyk.me/dict/synonyms/%D0%BB%D1%8E%D0%B4%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C> (дата звернення 10.05.74).
8. Філософський енциклопедичний словник. Ред. колегія: Шинкарук В.В., Бистрицький Є.К. та ін. Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди НАНУ, «Абрис», 2002. 744 с.

Олександр МАРТИНЕНКО

*кандидат філософських наук, докторант,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
Чернівці, Україна
dr.martynenko@gmail.com*

ПРОБЛЕМА МОДЕРНІЗАЦІЇ В АКСІОЛОГІЇ

Модерн (сучасність) – філософський концепт, який постав завдяки І. Канту. Філософ засвідчив історичний початок осмислення цього соціокультурного феномену в статті «Відповідь на запитання: що таке Просвітництво» [2]. Така інтерпретація факту появи концепту «модерн» належить М. Фуко [4].

Модернізація (осучаснення) – дія, пов'язана з цим концептом. Вона постає, щонайменше, його функціональною проекцією, витлумаченою як трансформація аксіосфери культури згідно з цінностями і нормами, виробленими Заходом в ході історичного становлення науки в її протистоянні релігії. Окремі вияви модернізації – секуляризація, десакралізація, приватизація релігії тощо.

Одним із наслідків модернізації стала некоректна інтерпретація культурно-історичного спадку минулого, наближена до цінностей модерної культури. Суттєві пласти знань знецінювались як такі, що втратили актуальність – ненаукові, неправдиві, міфічні. Поза сумнівом, це мало свою позитивну сторону, але з часом негативні наслідки такої